

5778

Torah from Around the World

*Maak de Sjabbat speciaal, met heerlijk eten, met mooie kleren,
verkwik je hart met plezier:
voor het maken van dat plezier zal Ik je belonen.
(vert. CK)*

Abraham Joshua Heschel, The Sabbath

Sjabbat 3 maart 2018 / 16 Adar 5778, Ki Tisa, Sjemot/Exodus 30:11 - 34:35
Tanach blz. 172 - 122

Haftara: 1 Melachiem/1 Koningen 18:1 - 39
Tanach blz. 717 - 720

Commentaar: Judith Hauptman, emeritus hoogleraar Talmudstudies en rabbijnse cultuur

vertaler: Jaap Frank

[Het Engelse origineel](#)

Sjabbat 'maken', dat doe je samen

In de sidra Ki Tisa komen veel onderwerpen aan de orde. Zoals het gebruiksklaar maken van voorwerpen voor gebruik bij het Tabernakel, het maken van het gouden kalf en Mosjé die de verschijning van God waarneemt. Ingeklemd tussen deze gewichtige zaken bevinden zich een paar zeer beroemde, aan de Sjabbat gewijde verzen.

Aansluitend op de instructies voor de bereiding van wierook voor toekomstige offers wordt in zes verzen de Sjabbat behandeld.

(Sjemot 31: 13 -18)

Twee verzen komen voor in onze siddeor en worden zowel op de vrijdagavond als op Sjabbatmorgen in de meeste synagoges gezongen. (Sjemot 31: 16-17)

Omdat ik de tekst zo goed ken, heb ik waarschijnlijk over hun exacte betekenis heen gelezen.

Toen mij, nog niet zo lang geleden, deze zes verzen weer onder de aandacht kwamen, vielen mij twee eigenaardigheden op. De eerste is dat in vers 14 staat dat „Wie de Sjabbat schendt ter dood moet gebracht worden”, maar stelt vervolgens dat „wie op Sjabbat werk (*melacha*) verricht uit de gemeenschap moet worden gestoten”. Deze twee verschillende straffen slaan in dezelfde sidra op in wezen dezelfde misstap. Zelfs als we niet exact weten wat met ‘uitgestoten worden’ (*karat* - wegsnijden) wordt bedoeld, is dat zeker niet hetzelfde als gedood te worden.

De tweede eigenaardigheid staat in 31:16-17: „Generatie na generatie zullen de Jisraelieten de Sjabbat in acht nemen en vieren.” (*Wesjamroe...èt hasjabbat*) en gaat door met te stellen dat zij de Sjabbat zullen „in acht nemen” of „vieren” (*laäsot èt hasjabbat*). Het werkwoord *laäsot* komt nog een paar keer voor in deze zes Sjabbatverzen en betekent telkens ‘werken’ of ‘maken’, zoals in „want in zes dagen heeft Hij de hemel en de aarde gemaakt”(vers 17). Hoe moeten wij de Sjabbat ‘doen’ of ‘maken’?

Traditionele maar ook hedendaagse commentatoren zeggen dat de tekst *laäsot èt hasjabbat* betekent dat iedereen tot aan Sjabbat moet werken om daar op Sjabbat zelf profijt van te hebben. Ik denk dat een dergelijke interpretatie geen recht doet aan de eenvoudige betekenis van de woorden. Ik leg deze ongewone zin zo uit: we 'doen' of 'maken' Sjabbat door haar een positieve inhoud te geven. Zeker, de lijst in de Misjna van 39 verboden werkzaamheden op Sjabbat kent iedereen. (Misjna Sjabbat 7:2). Niet ploegen, niet oogsten, niet bakken, niet bouwen, niet naaien en zo verder. Bovendien zijn er niet 39 verboden werkzaamheden maar veel en veel meer. De rabbijnen voegen daar, bijvoorbeeld, niet koken en niet wassen aan toe, wat ‘werken’ wordt genoemd in Misjna Ketoebot (5:5), waarin staat wat de taken zijn die een huisvrouw voor haar echtgenoot moet verrichten.

Wat betekent het eigenlijk om Sjabbat te 'doen'? Anders dan de traditionele commentatoren, denk ik dat het gebruik van het zelfde werkwoord, *laäsot*, enorm uitgekiend is doordat het aangeeft wat we *niet* mogen doen op Sjabbat en wat juist *wel*. Veel te vaak dankt de Sjabbat zijn slechte naam bij Joden en niet-Joden aan haar vele restricties. Als tegenwicht tegen die opvatting moeten we benadrukken hoe we de Sjabbat wel ‘doen’. Veel van deze handelingen komen al in de Talmoed aan de orde en zijn misschien wel bepalend voor de wijze waarop de rabbijnen ‘*laäsot èt hasjabbat*’ uitlegden. Hier zijn er een paar: Zeg *kiddoesj* over de wijn op vrijdagavond (Misjna Berachot 8:1), eet een copieus maal op vrijdagavond bij kaarslicht (Misjna Sjabbat 2:6, BT Sjabbat 118a); wees seksueel actief (BT Ketubot 62b); neem deel aan de dienst waarbij Tora wordt gelezen (Misjna Meg. 4:2); neem deel aan een studiemiddag (Misjna Sjabbat 16:1); eet niet alleen maar de ‘gewone’ ochtend -en avondmaaltijden, maar eet drie maaltijden op Sjabbat (BT Sjabbat 118a vv); zeg *havdala* aan het eind van de Sjabbat over een glas wijn, met kruiden om aan te ruiken en steek een lamp aan (Misjna Berachot 8:5). Dit zijn handelingen die prima kunnen worden aangeduid als de Sjabbat ‘doen’ of ‘maken.’ Ze maken de Sjabbat tot een tijd van genieten en wijding in plaats van een dag van zich plezier ontzeggen.

Terug naar de eerste bijzonderheid: waarom schrijft Sjemot 31:14 twee verschillende straffen voor aan iemand die de Sjabbat ontwijdt? De grote commentator Rasji vindt dat de ernstige

straf in het eerste deel van het vers is bedoeld voor wie de Sjabbat heeft geschonden na te zijn gewaarschuwd om dat niet te doen, terwijl de veel mildere straf in het tweede deel van het vers voor diegenen is bedoeld die weliswaar de Sjabbat hebben ontwijfd maar daarvoor niet vooraf waren gewaarschuwd. Er is nog een mogelijkheid: God zegt dat wie de Sjabbat ontwijfd (*mechalel*) door deze als een doordeweekse dag te behandelen (*chol*) ter dood moet worden gebracht. Het waarom van deze straf staat in het volgende deel van het vers: omdat iemand die zo handelt zich van het joodse volk distantieert. Hoe we de Sjabbat ook 'doen' - met maaltijden, gebed, studie - daar worden altijd anderen bij betrokken. Wie dat op Sjabbat nalaat is in feite bezig zich van hen te distantiëren. Het is alsof God eerst zegt dat wie de Sjabbat schendt ter dood moet worden gebracht, maar daarna zegt dat daar geen executie voor nodig is. Hij/zij heeft (immers) de joodse gemeenschap al de rug toe gekeerd door de Sjabbat niet samen met andere joden te 'doen'.

Dus behelzen deze zes verzen over de Sjabbat twee geweldige ideeën: een jood moet de viering van Sjabbat met handelingen vieren én die handelingen moeten samen met andere joden worden gedaan. Wellicht verklaren deze concepten het commentaar dat de belangrijke essayist Ahad Ha'am [Asher Ginsburg (1856-1927), red.] in een artikel uit 1898 (*Sjabbat en Zionisme*) gaf: „Meer dan dat de joden de Sjabbat hebben behouden heeft Sjabbat de joden behouden.’